

EUROPOS PSICHOLOGŲ ASOCIACIJŲ FEDERACIJA

Psichologo profesinės etikos metakodeksas

PREAMBULĖ

Psichologai kaupia tyrimais paremtą validžią ir patikimą žinių visumą bei taiko šias žinias įvairiuose kontekstuose psichologiniams procesams ir žmogaus elgesiui. Taip jie atlieka daug vaidmenų skirtingose srityse, pavyzdžiui, tyrimų, švietimo, įvertinimo, ekspertizių, terapijos, konsultavimo.

Jie taip pat siekia padėti visuomenei išmokti vertinti ir sąmoningai rinktis, kai sprendimai susiję su žmogaus elgesiu, ir skatina naudoti savo profesines žinias pagerinti individo ir visuomenės sąlygas.

Europos Psichologų Asociacijų Federacija (EFPA) privalo užtikrinti, kad jos asociacijos narių etikos kodeksai atitiktų šiuos fundamentalius principus, kurie skirti pateikti bendrą filosofiją ir gaires, apimančias visas situacijas, su kuriomis susiduria profesionalus psichologas.

Nacionalinės asociacijos turėtų reikalauti iš savo narių etikos klausimų supratimo ir turėtų organizuoti šį supratimą užtikrinančius mokymus. Nacionalinės asociacijos savo nariams turėtų teikti konsultacijas ir pagalbą etikos klausimais.

EFPA teikia šias gaires savo narių asociacijų Etikos Kodeksų turiniui. Asociacijos etikos kodeksas turėtų aprėpti visus savo narių profesinio elgesio aspektus. Etikos kodekso turinys turi būti suderintas su šiais Etikos Principais.

Narių asociacijų etikos kodeksai turi būti pagrįsti žemiau išdėstytais etikos principais ir jiems neprieštarauti.

Nacionalinėms asociacijoms privalu turėti skundų tyrimo ir sprendimų priėmimo procedūras, taip pat tarpininkavimo, koreguojamąsias ir disciplinuojančias procedūras, skirtas nuspręsti, kokių veiksmų būtina imtis, atsižvelgiant į skundo prigimtį ir rimtumą.

BENDRIEJI PRINCIPAI

Žmogaus teisių ir orumo gerbimas

Psichologai reiškia deramą pagarbą visų žmonių pagrindinėms teisėms, orumui ir vertei bei skatina jų raidą. Jie gerbia individo teises į privatumą, konfidencialumą, apsisprendimą ir autonomiją, ir tai derinama su kitomis psichologo profesinėmis pareigomis ir įstatymais.

Kompetencija

Psichologai siekia užtikrinti ir palaikyti aukštus savo darbo kompetencijos standartus. Jie pripažįsta konkrečių savo kompetencijų ribas ir įvertinimų ribotumą. Psichologai teikia tik tas paslaugas ir taiko tik tas technikas, kurioms jie yra kvalifikuoti išsilavinimu, apmokymais ar patirtimi.

Atsakomybė

Psichologai suvokia savo profesinę ir mokslinę atsakomybę savo klientams, bendruomenei ir visuomenei, kurioje jie dirba ir gyvena. Psichologai vengia sukelti žalą, yra atsakingi už savo pačių veiksmus, ir turi kaip galima geriau užsitikrinti, kad jų paslaugomis nebūtų piktnaudžiaujama.

Garbingumas (angl. integrity)

Psichologai siekia psichologijos mokslo, mokymų ir praktikos integracijos. Šiose veiklose psichologai yra sąžiningi, teisingi ir pagarbūs kitiems. Jie stengiasi suinteresuotoms pusėms išaiškinti savo atliekamus vaidmenis ir savo veikloje atitikti šiuos vaidmenis.

ASOCIACIJŲ ETIKOS KODEKSŲ TURINYS

Toliau pateikiamame Metakodekse terminu „klientas“ nurodomas bet kuris asmuo, pacientas, tarpusavy susiję asmenys ar organizacijos, su kuriais psichologai turi profesinių, taip pat ir netiesioginių ryšių.

Profesiniame psichologo etikos kodekse turi būti atsižvelgta:

- Psichologo profesinis elgesys turi būti svarstomas profesinio vaidmens, apibrėžiamo profesiniais santykiais, rėmuose.
- Žinių ir jėgos nelygybė visuomet veikia psichologo profesinius santykius su klientais ir kolegomis.
- Kuo ši profesinių santykių nelygybė didesnė ir kuo didesnė klientų priklausomybė, tuo didesnė yra ir profesionalaus psichologo atsakomybė.
- Psichologo atsakomybė turi būti vertinama profesinių santykių stadijos kontekste.

Keturių principų tarpusavio sąsajos

Turi būti pripažįstama, kad keturi pagrindiniai etikos principai ir jų konkreti išraiška visuomet bus stipriai tarpusavyje susiję.

Psichologams tai reiškia, kad sprendžiant etikos klausimus ar dilemas, reikia svarstyti ir kalbėtis su klientais ir kolegomis, atsižvelgiant į skirtingus etikos principus. Būtina priimti sprendimus ir imtis veiksmų, net ir esant situacijos prieštaravimui.

3.1. Žmogaus teisių ir orumo gerbimas

3.1.1 Bendroji pagarba

- Pripažinimas ir pagarba klientų, susijusių trečiųjų pusių, kolegų, studentų ir visos visuomenės žinioms, išvalgoms, patirčiai ir ekspertinėms sritims.
- Pripažinimas individualių, kultūrinių ir vaidmenų skirtumų, apimant ir skirtumus kylančius dėl negalios, lyties, seksualinės orientacijos, rasės, etninės grupės, tautinės kilmės, amžiaus, religijos, kalbos ir socioekonominio statuso.
- Vengimas praktikos, kuri gali būti nesąžiningo šališkumo pasekmė ir gali sąlygoti diskriminaciją.

3.1.2 Privatumas ir konfidencialumas

- Informacijos siekimo ir skleidimo apribojimas tik iki būtinų profesinių tikslų.
- Tinkamas informacijos ir įrašų saugojimas ir tvarkymas, užtikrinant konfidencialumą, taikant pagrįstas apsaugos priemones, užtikrinančias duomenų anonimiškumą ir ribojančias priėjimą prie ataskaitų ir įrašų tiems, kurie neturi įstatyminės teisės žinoti.
- Įsipareigojimas supažindinti klientus ir asmenis, su kuriais turima profesinių santykių, su įstatymo apribojimais konfidencialumui.
- Įsipareigojimas pateikti tik informaciją, atitinkančią keliamus klausimus, kai teisinė sistema reikalauja atskleidimo, išlaikant kitos informacijos konfidencialumą.
- Pripažinimas įtampos, kuri gali kilti dėl konfidencialumo laikymosi ir kliento ar kitos susijusios trečios pusės saugumo.
- Kliento teisės į užrašus ir ataskaitas apie juos pačius pripažinimas, taip pat būtinos pagalbos ir konsultacijų suteikimas, pateikiant adekvačią ir išsamią informaciją ir kuo geriau įvykdant jų interesus. Ši teisė į atitinkamą informaciją turi būti išplėsta ir asmenims, kitais būdais ištraukusiems į profesinius santykius, pavyzdžiui, tyrimo dalyviams.
- Užrašų ir ataskaitų rašymas būdu, kuris leistų klientui susipažinti su informacija, kartu apsaugant informacijos, susijusios su kitais asmenimis, konfidencialumą.

3.1.3 Informuotas sutikimas ir sutikimo laisvė

- Profesinių veiksmų, procedūrų ir galimų psichologo veiksmų pasekmių nuolatinis aiškinimas ir diskusijos, užsitikrinant informuotą kliento sutikimą prieš psichologinę intervenciją ir jos metu.
- Užrašų bei ataskaitų rašymo procedūrų aiškinimas klientams.
- Pripažinimas, kad gali būti daugiau nei vienas klientas ir kad šie gali būti pirmo ir antro svarbumo klientai, turintys skirtingų profesinių santykių su psichologu, kurio atsakomybė dėl to yra skirtinga.

3.1.4 Pasirinkimas

- Suteikimas klientui maksimalių autonomijos ir pasirinkimo galimybių, apimančių bendrą teisę ištraukti į profesinius santykius su psichologu ir juos nutraukti, tuo pačiu pripažįstant poreikį subalansuoti autonomiškumą su priklausomybe ir bendrais veiksmais.
- Šios pasirinkimo ribų apibūdinimas, atsižvelgiant į faktorius, tokius kaip kliento raidos stadija, psichinė sveikata ir teisinių procesų nustatyti apribojimai.

3.2 Kompetencija

3.2.1 Etikos išmanymas

Įsipareigojimas gerai išmanyti etiką apimant Etikos kodeksą bei etikos problemų sąsajas su profesine praktika.

3.2.2 Kompetencijos ribos

Įsipareigojimas dirbti tik kompetencijos, kuri suformuota išsilavinimo, mokymų bei patirties, ribose.

3.2.3 Procedūrų ribos

Įsipareigojimas suprasti konkretiems tikslams skirtų procedūrų ir skirtingomis aplinkybėmis ir skirtingais tikslais daromų išvadų ribas.

Įsipareigojimas suprasti esamą psichologinės bendruomenės teorijų ir metodų raidą ir veikti jų ribose.

Įsipareigojimas derinti atsargų elgesį naudojant naujus metodus su pripažinimu, kad naujos praktikos sritys ir metodai nuolat atsiranda tai yra teigiama raida.

3.2.4 Nuolatinis tobulinimasis

Įsipareigojimas tęsti profesinę raidą.

3.2.5 Negebėjimas

Įsipareigojimas nedirbti, kai neigiamai paveikti gebėjimai ar sveikas protas, taip pat ir esant laikinoms problemoms.

3.3 Atsakomybė

3.3.1 Bendroji atsakomybė

Už psichologo profesinių veiksmų kokybę ir pasekmes.

Nepakenkti profesijos reputacijai.

3.3.2 Aukštų standartų laikymasis

Skatinimas ir palaikymas aukštų mokslinės ir profesinės veiklos standartų ir reikalavimas psichologams organizuojant savo veiklą derinti ją su etikos kodeksu.

3.3.3 Žalos vengimas

Vengimas netinkamo psichologinių žinių ir praktikos naudojimo ir žalos, kuri yra numatoma bet neišvengiama minimizavimas.

Pripažinimas, kad reikia ypatingo rūpinimosi, atliekant tyrimą ar darant profesinius sprendimus, kai asmenys nedavė sutikimo.

3.3.4 Globos tęstinumas

Atsakomybė už būtiną profesinės globos klientams tęsimą, kas apima bendradarbiavimą su kitais profesionalais ir atitinkamus veiksmus, kai psichologas turi sustabdyti ar nutraukti savo įsitraukimą.

Atsakomybė klientui, kuri išlieka ir formaliai nutraukus profesinius santykius.

3.3.5 Išplėstinė atsakomybė

Prisiėmimas bendros atsakomybės už mokslinę ir profesinę veiklą, apimant ir darbuotojų, asistentų, supervizuojamųjų bei studentų etikos standartus.

3.3.6 Dilemų sprendimas

Pripažinimas, kad etikos dilemos kyla ir kad psichologo atsakomybė yra išaiškinti šias dilemas ir konsultuotis su kolegomis ir/arba nacionaline asociacija, bei informuoti apie etikos kodekso reikalavimus kitus su tuo susijusius asmenis.

3.4 Garbingumas (*angl. integrity*)

3.4.1 Profesinių ribų pripažinimas

Įsipareigojimas būti atviram ir įsisąmoninančiam savo asmeninius ir profesinius ribotumus ir rekomendacija siekti profesinės paramos ir patarimų sudėtingose situacijose.

3.4.2 Sąžiningumas ir tikslumas

- Tikslumas pristatant turimas kvalifikacijas, išsilavinimą, patirtį, kompetencijas ir priklausymą organizacijoms.
- Tikslumas pateikiant informaciją ir atsakomybė pripažįstant ir neneigiant alternatyvių hipotezių, įrodymų ar paaiškinimų.
- Sąžiningumas ir tikslumas susijęs su bet kokiais finansinėmis pasekmėmis profesiniuose santykiuose.

- Pripažinimas kad reikia tikslumo ir ribotumo darant išvadas ir reiškiant nuomones profesinėse išvadose ir pareiškimuose.

3.4.3 Tiesumas ir atvirumas

- Bendrasis įsipareigojimas teikti informaciją ir vengti apgaulės tyrimuose bei profesinėje praktikoje.
- Įsipareigojimas nenuslėpti informacijos ar neįsitraukti į laikiną apgaule, jei įmanomos alternatyvios procedūros. Įvykus apgaulėi įsipareigojama informuoti ir atkurti pasitikėjimą.

3.4.4 Interesų konfliktas ir išnaudojimas

- Pripažinimas problemų, kurios gali kilti dėl dvigubų santykių, ir įsipareigojimas vengti tokių dvigubų santykių, kurie gali sumažinti būtiną profesinį atstumą ar gali vesti link interesų konflikto ar kliento išnaudojimo.
- Įsipareigojimas nenaudoti profesinių santykių asmeniniams, religiniams, politiniams ar kitiems ideologiniams interesams.
- Pripažinimas, kad formaliai nutraukus profesinius santykius, vistiek santykiuose gali išlikti interesų konfliktas ir jėgos nelygybė, ir kad profesinė atsakomybė vis dar gali galioti.

3.4.5 Kolegų veiksmai

Įsipareigojimas teikti pagrįstą kolegų profesinių veiksmų kritiką ir informuoti kolegas, jei reikia ir atitinkamas profesines asociacijas bei valdžios institucijas, jei kyla abejonių dėl veiksmų etiškumo.

**Originalusis Metakodeksas patvirtintas Generalinėje asamblėjoje Atėnuose 1995 m.
Redaguotas leidimas patvirtintas Generalinėje asamblėjoje Grenadoje 2005 m.**

Vertė: M.Skerytė-Kazlauskienė, E.Kazlauskas, 2006.